

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДЕЯКИХ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ХОЛОСТЕ ОБЕРТАННЯ БУРИЛЬНОЇ КОЛОНИ

І. І. Чудик

*ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел. (03422) 45560,
e-mail: chudoman@ukr.net*

Предлагается энергетический метод расчета потерь мощности при вращении буровой колонны, которая учитывает вид вращения буровой колонны в укрепленном и открытом стволе скважины под действием сжимающих и растягивающих усилий, сил взаимодействия полуволн изгиба колонны буровых труб со стенками скважины, адгезионное взаимодействие фильтрационной корки на стенках скважины с буровой колонной, влияние плотности бурового раствора, производительности буровых насосов, диаметров и длины бурового инструмента, а также других факторов. В данном направлении ведутся дальнейшие исследования.

The energy method of calculation of capacity's expenses in the case of a drilling column revolving is presented in this article. The given method takes into consideration the following things: the kind of revolving of a drilling column in the fixed and open pipe of a borehole under the influence of compressing and stretching efforts, interaction forces of separate half-waves a bendings of a column of boring pipes, interaction of filtering peel on walls of a borehole, with a boring column, influence of irrigating liquids thickness, supply of drilling pumps, diameters and lengths of the boring tool and other factors. In the given direction the further researches are conducted.

Енергетика займає в економіці кожної країни ключові позиції та великою мірою визначає розвиток держави взагалі. В енергетичному балансі України 60% займає нафта і газ. Згідно із Енергетичною стратегією річне використання природного газу в Україні має поступово зменшитися до 2030 року і знизитися до рівня 49,5 млрд. м³. Сьогодні Україна належить до енергодефіцитних держав світу, за видобутком власних енергоносіїв посідає 26 місце і забезпечує себе лише на 25%. Тому існує велика проблема подолання нафтогазового дефіциту в державі шляхом збільшення пошуково-розвідувальних бурових робіт та використання нових, прогресивних і енергоощадливих технологій видобування вуглеводнів. Одним із перспективних шляхів її вирішення є реалізація проектів буріння з одночасною мінімізацією затрат енергії при цьому. В основі вдосконалення способів проходки нафтових і газових свердловин складних профілів (вертикальних надглибоких, горизонтальних із великою протяжністю стовбура по продуктивному горизонту, багатовибійних) лежить вирішення ряду техніко-енергетичних проблем:

1. Здійснення передачі з устя свердловини на вибій потужності, необхідної для ефективного буріння.

2. Найбільш ефективна реалізація цієї потужності для механічного руйнування гірської породи і транспортування її уламків на денну поверхню.

3. Зменшення затрат енергії на буріння свердловини (процес руйнування гірської породи, поглиблення вибою і виносу вибуреної породи на денну поверхню з одночасною очисною вибою свердловини).

Під час розрахунку потужності привода бурової установки для обертання бурової колонни здебільшого використовуються різні емпіричні формули, отримані шляхом обробки

експериментальних результатів у отриманих в промислових умовах [1]. Дані залежності адекватно описують затрати потужності лише за певних гірничо-геологічних та техніко-технологічних умов буріння, і їхнє використання для інших випадків не дає позитивного результату. УВ дослідженнях [2, 3] запропоновано точніші залежності, які дають змогу визначати потужність на обертання бурової колонни в свердловині з частковим розвантаженням на вибій, але не враховують: характер обертання та відцентрові сили. Врахувавши вказані недоліки попередніх досліджень, Султанов [4] запропонував розрахункову математичну модель у похило-скерованій свердловині триінтервального профілю з використанням спрощених залежностей, які наближено описують взаємодію труб на ділянці набору та стабілізації зенітного кута, що також ставить під сумнів їх достовірність. У дослідженнях [5] Сарояном було замінено емпіричні залежності Федорова [1] на аналітичні і враховано сили опору в свердловині при обертанні зігнутих частин бурової колонни. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень у даному напрямі, математична модель розрахунку затрат потужності на обертання бурової колонни в свердловині залишається спрощеною і не враховує:

1. Сили взаємодії окремих півхвиль згину колонни бурових труб із стінками свердловини.

2. Адгезійну взаємодію (прилипання) фільтраційної кірки на стінках свердловини із буровою колоною.

3. Вид обертання бурової колонни в закріпленому і відкритому стовбурах свердловини під дією стискаючих, розтягуючих зусиль та інших навантажень.

4. Вплив густини промивальної рідини, подачі бурових насосів, діаметрів та довжин бурового інструменту й інших техніко-технологічних чинників.

Тому для встановлення впливу на затрати потужності у процесі обертання бурильної колони перерахованих чинників пропонується методика розрахунку потенціальної енергії деформації трубної системи в стовбурі свердловини, яка описується такою рівністю:

$$U - A_1 - A_2 - A_3 - A_4 - A_5 - A_6 = 0, \quad (1)$$

де: A_1 – робота розтягуючої (стискаючої) осьової сили;

A_2 – робота розтягуючої (стискаючої) сили власної ваги;

A_3 – робота відцентрової сили;

A_4 – робота інерційної сили, обумовленої рухом бурового розчину;

A_5 – робота сили тиску помпування бурового насоса;

A_6 – робота крутного моменту.

На основі існуючих залежностей [5], було отримано систему рівнянь:

$$\left\{ \begin{array}{l} U_i - A_{1i} - A_{2i} - A_{3i} - A_{4i} - A_{5i} - A_{6i} = 0 \\ U_i = \frac{EI_i f^2 \pi^4}{4L_i^3} \\ A_{1i} = \pm \frac{G^2 f^2 \pi^2}{4L_i} \\ A_{2i} = \pm \frac{q_i}{8} \cos(\alpha) f^2 \pi^2 \\ A_{3i} = \frac{q_i}{4 \cdot g} \omega^2 f^2 L_i \\ A_{4i} = \frac{\rho_{\text{бр}} f^2 \pi^2}{4L_i} (S_{\text{в}} v_{\text{в}}^2 + S_{\text{кн}} v_{\text{кн}}^2) \\ A_{5i} = \left[P_0 S_0 + \left(\left[\rho_{\text{бр}} + \frac{P_{\text{кн}}}{Lg} \right] S_{\text{кн}} - \left[\rho_{\text{бр}} - \frac{P_{\text{ом}}}{Lg} \right] S_{\text{в}} \right) L_i g \right] \frac{f^2 \pi^2}{4L_i} \\ A_{6i} = \frac{2Mkr_i^2 \pi^2 f^2}{EI_i L_i} \end{array} \right. \quad (2)$$

де: i – порядковий номер півхвилі згину;

L_i – довжина півхвилі згину бурильної колони;

$S_{\text{в}}$ і $S_{\text{кн}}$ – площі поперечних перерізів внутрішнього каналу бурильних труб і кільцевого простору за ними;

$v_{\text{в}}$ і $v_{\text{кн}}$ – швидкості течій промивальної рідини в перерізах, площами $S_{\text{в}}$ і $S_{\text{кн}}$;

$P_{\text{ом}}$, $P_{\text{кн}}$, P_0 – втрати тиску в трубах, у кільцевому просторі та насадках долота;

S_0 – площа поперечного перерізу промивальних отворів долота;

Mkr_i – момент, необхідний для обертання бурильної колони;

ω – кутова швидкість обертання бурильної колони;

$\rho_{\text{БР}}$ – густина бурового розчину;

$EI_{\text{в}}, q, f$ – жорсткість на згин, вага погонного метра та стріла прогину бурильної колони;

G – осьове навантаження на бурильну колону;

g – прискорення вільного падіння.

Крутний момент, необхідний для обертання бурильної колони у свердловині, заповненій буровим розчином, визначається за наступною залежністю:

$$Mkr_{i+1} = Mkr_i + M\text{бр}_i + M\text{мер}_i, \quad (3)$$

де: $M\text{бр}_i$ – момент опору у процесі обертання бурильної колони у буровому розчині [5];

$M\text{мер}_i$ – момент опору, обумовлений тертям бурильної колони об стінку свердловини та адгезійною взаємодією труб із фільтраційною кіркою.

$$M\text{бр}_i = \frac{\pi L_i \eta_{\text{бр}} D_{\text{ом}}^2 D_{\text{св}}^2}{D_{\text{св}}^2 - D_{\text{ом}}^2} \left[\omega - \frac{\tau_{\text{бр}}}{\eta_{\text{бр}}} \ln \left(\frac{D_{\text{ом}}}{D_{\text{св}}} \right) \right], \quad (4)$$

$$M\text{мер}_i = (F_{\text{нрi}} \mu_{\text{мер}} + S_i A) \frac{D_{\text{ом}}}{2}, \quad (5)$$

$$F_{\text{нрi}} = f \left[\frac{q_i \cdot \sin(\alpha) g 10^{-5}}{2} L_i \left(\frac{3\omega}{\pi} \right)^2 + \frac{P}{25L_i} \right]; \quad (6)$$

$$Mkr_{\text{фi}} = Mkr_{\text{фi-1}} + b \rho_{\text{БР}} \omega^{0.7} \sum_{i=1}^n D_{\text{БТ}}^2 L_i, \quad (7)$$

де: $D_{\text{ом}}$, $D_{\text{св}}$ – діаметри бурильної колони та свердловини;

$\tau_{\text{бр}}$, $\eta_{\text{бр}}$ – динамічне напруження зсуву та пластична в'язкість бурового розчину;

$\mu_{\text{мер}}$ – коефіцієнт тертя металу труб об стінку свердловини (обсадну колону);

A – показник міцності фільтраційної кірки при зсуві [8];

$F_{\text{нрi}}$ – сила притискання вершини півхвилі до стінки свердловини [2, 3];

b – коефіцієнт врахування викривлення свердловини;

S_i – площа взаємодії тіла труби із фільтраційною кіркою [6];

$Mkr_{\text{ф}}$ – значення моменту опору обертання бурильної колони, визначене в роботі [1].

Для встановлення кількісної і якісної оцінки впливу різноманітних чинників на взаємодію бурильної колони із стінками свердловини використовуються такі вихідні дані (табл. 1).

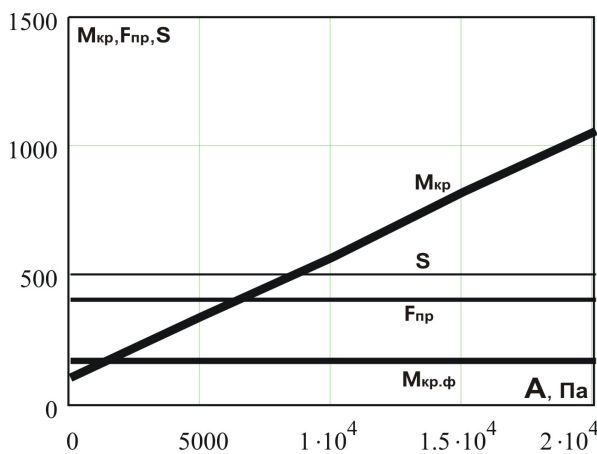
У результаті проведених досліджень за запропонованою методикою, згідно наведених

вихідних даних (т. 1), отримано графічні залежності (рис. 1 – 10), з яких впливає наступне.

ника міцності фільтраційної кірки під час зсуву А (рис. 1) і її товщини f (рис. 7), густини бурового розчину $\rho_{БР}$ (рис. 3), діаметра долота $D_{ДОЛ}$ (рис. 5), коефіцієнта тертя металу труб об стінки свердловини μ (рис. 6). Зменшення моменту опору обертання бурильної колони спостеріга-

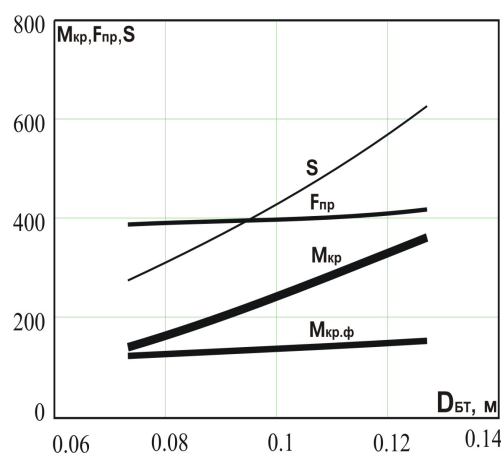
Таблиця 1 – Вихідні дані для проведення розрахунків за наведеною методикою

Вихідні параметри	Осьове навантаження на бурильну колону	Швидкість обертання долота	Діаметр долота	Діаметр бурильної колони	Довжина бурильної колони
Позначення	$R_{БК}$	ω	$D_{ДОЛ}$	$D_{БТ}$	$L_{БТ}$
Одиниця вимірювання	Н	C^{-1}	М	М	М
Діапазон зміни	$(-4 \div 4) \times 10^4$	2 ÷ 14	0.18 ÷ 0.26	0.06 ÷ 0.12	100 ÷ 1000
Вихідні параметри	Густина бурового розчину	Показник міцності фільтраційної кірки під час зсуву	Товщина фільтраційної кірки	Коефіцієнт тертя	Подача насоса
Позначення	$\rho_{БР}$	A	f	μ	Q
Одиниця вимірювання	КГ/М ³	Па	ММ		М ³ /С
Діапазон зміни	1000 ÷ 1600	$(0 \div 2) \times 10^4$	1 ÷ 4	0 ÷ 0.25	0.01 ÷ 0.05

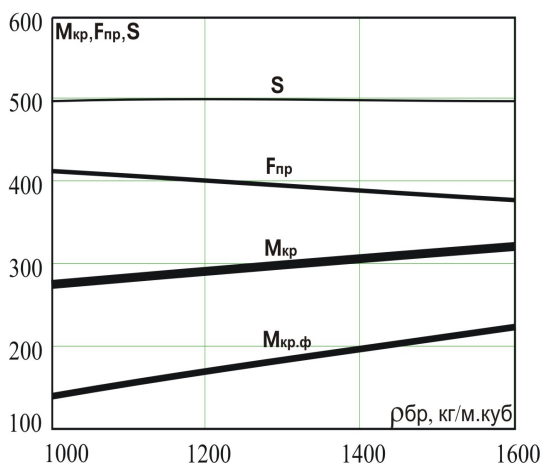

$$[M_{кр}] = [M_{кр.ф}] = [Hm] \quad [F] = \times 10 [H] \quad [S] = \times 10^{-3} [M^2]$$

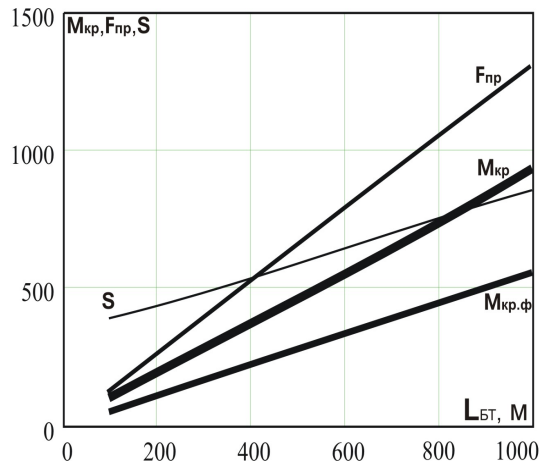
Рисунок 1 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від показника адгезії фільтраційної кірки

Рисунок 2 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від діаметра бурильної колони

Рисунок 3 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від густини бурового розчину

Рисунок 4 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від довжини бурильної колони

1. Зростанню величини $M_{кр}$ сприяють збільшення: швидкості обертання бурильної колони в свердловині ω (рис. 9), її зовнішнього діаметра $D_{БТ}$ (рис. 2) і довжини $L_{БТ}$ (рис. 4), показ-

ного розчину $\rho_{БР}$ (рис. 3), діаметра долота $D_{ДОЛ}$ (рис. 5), коефіцієнта тертя металу труб об стінки свердловини μ (рис. 6). Зменшення моменту опору обертання бурильної колони спостеріга-

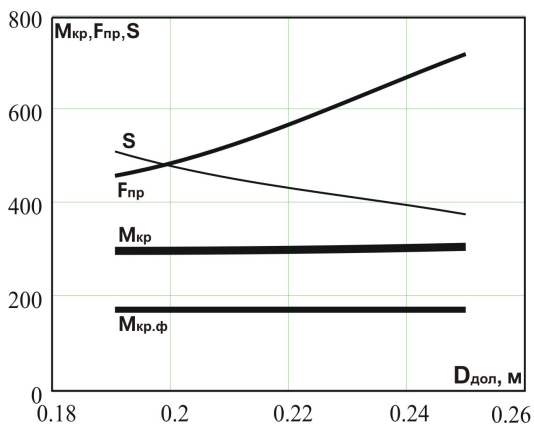

Рисунок 5 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від діаметра долота

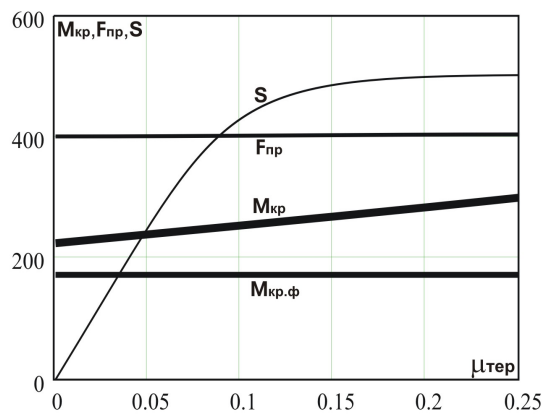

Рисунок 6 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від коефіцієнта тертя

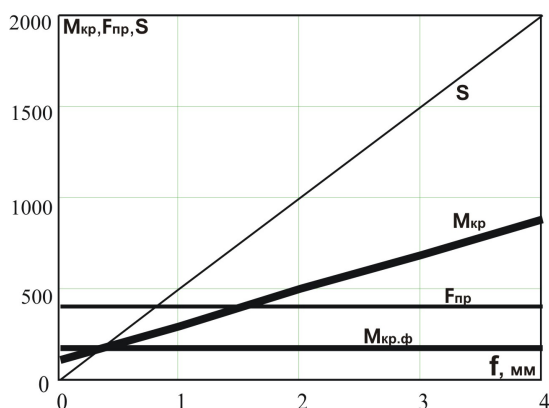

Рисунок 7 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від товщини фільтраційної кірки

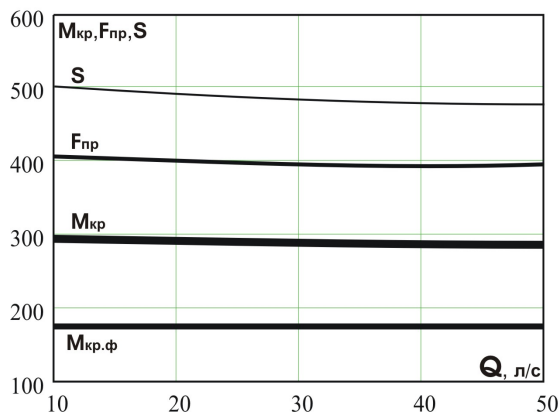

Рисунок 8 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від подачі насоса

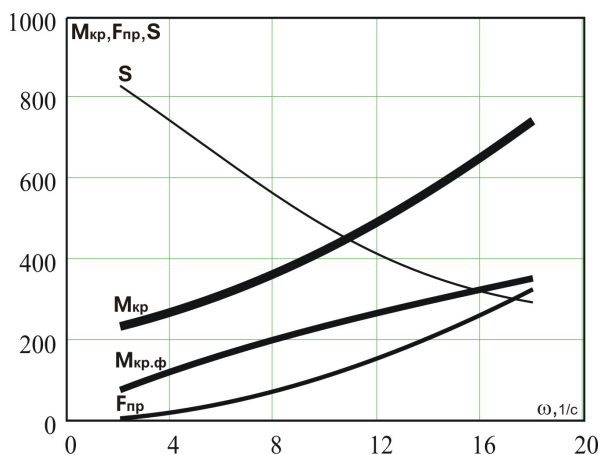

Рисунок 9 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від швидкості обертання долота

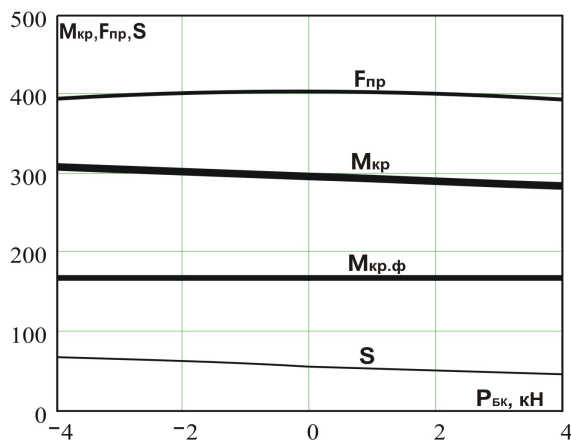

Рисунок 10 — Залежність $M_{кр}$, $M_{кр.ф}$, $F_{пр}$ і S від осевого навантаження на долото

ється при зростанні величин Q (рис. 8) і $P_{БК}$ (рис. 10). Величина $M_{кр}$ є визначальною при оцінюванні затрат енергії на обертання бурильної колони, і тому вищевказані параметри є безпосередніми чинниками впливу на передачу потужності від привода до долота.

2. Зростанню величини S сприяють збільшення: зовнішнього діаметра бурильної колони $D_{БТ}$ (рис. 2) і її довжини $L_{БТ}$ (рис. 4), товщини фільтраційної кірки f (рис. 7), густини бурового

розчину $\rho_{БР}$ (рис. 3), коефіцієнта тертя металу труб об стінки свердловини μ (рис. 6). Зменшення площі контакту бурильної колони із стінками свердловини і фільтраційною кіркою спостерігається у випадку зростання величини швидкості її обертання в свердловині ω (рис. 9), подачі насоса Q (рис. 8) і навантаження $P_{БК}$ (рис. 10), показника міцності фільтраційної кірки під час зсуву A (рис. 1), діаметра долота $D_{ДОЛ}$ (рис. 5). Величина S є досить наближеним

параметром і визначити її навіть при дуже точних методах в умовах свердловини є неможливо. Тому при аналітичній оцінці затрат енергії на обертання бурильної колони можна за наведеною методикою [5] врахувати величину площі контакту труб із стінками свердловини і фільтраційною кіркою та підвищити точність даного методу розрахунку.

3. Зростанню величини $F_{\text{пр}}$ сприяють збільшення: зовнішнього діаметра бурильної колони $D_{\text{БТ}}$ (рис. 2), довжини $L_{\text{БТ}}$ (рис. 4) і швидкості її обертання в свердловині ω (рис. 9), діаметра долота $D_{\text{ДОЛ}}$ (рис. 5). Зменшення сили притискання бурильної колони до стінок свердловини спостерігається при зростанні густини бурового розчину $\rho_{\text{БР}}$ (рис. 3). Мало впливають на величину $F_{\text{пр}}$ коефіцієнт тертя металу труб об стінки свердловини μ (рис. 6), товщина фільтраційної кірки f (рис. 7), подача насоса Q (рис. 8) і навантаження $P_{\text{БК}}$ (рис. 10), показник міцності фільтраційної кірки під час зсуву A (рис. 1). Величину $F_{\text{пр}}$ в умовах свердловини можна визначити, використовуючи спеціальний пристрій [6], результати роботи якого забезпечать підвищення точності запропонованого методу.

4. Момент опору обертання бурильної колони $M_{\text{КРФ}}$, (згідно всіх наведених графічних залежностей) є заниженим. Порівнянно із $M_{\text{КР}}$, внаслідок того, що не враховуються такі чинники, як показник міцності фільтраційної кірки під час зсуву A , її товщина f , діаметр долота $D_{\text{ДОЛ}}$, коефіцієнт тертя металу труб об стінки свердловини μ , подача насоса Q і навантаження на бурильну колону $P_{\text{БК}}$.

5. Показник міцності фільтраційної кірки під час зсуву A (рис. 1) на момент опору обертання бурильної колони має лінійний вплив за незмінних значень сумарної сили її притискання до стінок свердловини та площі контактування. Незважаючи на такий вплив параметра A , в попередніх відомих дослідженнях майже відсутнє наукове обґрунтування доцільності його врахування внаслідок складності визначення фактичної площі контакту S .

6. Незалежно від того, як змінюється площа контакту труб із фільтраційною кіркою S та сила притискання $F_{\text{пр}}$ за всіма параметрами ($P_{\text{БК}}$, ω , $D_{\text{ДОЛ}}$, $D_{\text{БТ}}$, $L_{\text{БТ}}$, $\rho_{\text{БР}}$, A , f , μ , Q), за запропонованою методикою момент опору обертання $M_{\text{КР}}$ характеризується значно більшими значеннями, ніж $M_{\text{КРФ}}$ за рахунок комплексного врахування при розрахунках чинників ($P_{\text{БК}}$, ω , $D_{\text{ДОЛ}}$, $D_{\text{БТ}}$, $L_{\text{БТ}}$, $\rho_{\text{БР}}$, A , f , μ , Q).

7. Зростання $M_{\text{КР}}$ відбувається в основному за рахунок збільшення площі контактування труб із стінками свердловини і фільтраційною кіркою через її товщину, липкості, коефіцієнта тертя, кількості півхвиль згину і довжини бурильної колони, співвідношення $D_{\text{БТ}}/D_{\text{Д}}$, подачі бурового розчину і його густини.

Висновок: наведені результати аналітичних досліджень та їх аналіз підтверджують необхідність комплексного врахування різноманітних техніко-технологічних чинників і необхідність їх використання при проектуванні режимів буріння і регулюванні енергозатрат цього процесу.

Література

- 1 Практические расчеты в бурении / В.С.Федоров, В.Г.Беликов, Ф.Д.Зенков и др. – М.: Недра, 1966. – 600 с.
- 2 Александров М. М. О формулах для определения затрат мощности на холостое вращение бурильной колонны // Изв. ВУЗов Нефть и газ. – 1971. – №2. – С. 21 – 24.
- 3 Александров М. М. О затратах мощности на холостое вращение бурильной колонны, опирающейся на забой // Изв. ВУЗов Нефть и газ. – 1971. – №4. – С. 30 – 33.
- 4 Работа бурильной колонны в скважине / Б. З. Султанов, Е. И. Ишемгузин, М. Х. Шаммасов, В. Н. Сорокин. – М.: Недра, 1973. – 217 с.
- 5 Сароян А.Е. Теория и практика работы бурильной колонны. – М.: Недра, 1990. – 264 с.
- 6 Чудик І.І., Буй В.В. Розрахунок контактних зон бурильних труб зі стінками свердловини і фільтраційною кіркою // Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ. – № 4(25). – 2007. – С. 84 – 88.
- 7 Патент Україна 20126 А, МПК 2006 E21B19/00. Пристрій для вимірювання зусиль в колоні бурильних труб / Івасів В.М., Василів М.В., Атрим В.І., Козлов А.А., Чудик І.І., Юрич А.Р. Опубл. 15.01.2007. Бюл. №1.
- 8 Зейналов И.Э. Исследование влияния фильтрации бурового раствора и свойств жидкостей, используемых в качестве ванны на характер взаимодействия колонны труб в глинистой корке // Изв. ВУЗов Нефть и газ. – 1991. – №8. – С. 46 – 51.